

Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΣΠΑΝΙΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΥΤΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ ΨΗΦΙΑΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Ελένη Κωβαίου

Φιλολόγος, Υπεύθυνη τμήματος Σπανίων και Πολυτίμων Βιβλίων, (Κλειστές Συλλογές),
Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Κρήτης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κρήτης διαθέτει έναν σημαντικό αριθμό σπανίων και πολυτίμων εκδόσεων καθώς και μοναδικό αρχειακό υλικό.

Αυτή η πολύτιμη περιουσία αποκλήθηκε ουσιαστικά μετά το 1977 είτε με αγορές ολόκληρων βιβλιοθηκών σημαντικών Ελλήνων λογίων του 20ου αιώνα, είτε με δωρεές Κρητών, κατά κύριο λόγο, διανοουμένων.

Μέχρι πρότινος, η σπανιότητα του υλικού αυτού επέβαλλε στη διαχείριση του μια σειρά απαγορεύσεων που δυσχέραιναν το ερευνητικό έργο. Η υιοθέτηση της ψηφιακής τεχνολογίας στο χώρο των Κλειστών Συλλογών ήρθε ν' αλλάζει τα δεδομένα και να διευκολύνει την έρευνα, εξομοιώνοντας την εν πολλοίς μ' εκείνη των συλλογών ανοιχτής πρόσβασης. Η αγορά ενός σαρωτή (Minolta PS 7000) ειδικά μελετημένου για την ψηφιοποίηση σπάνιων εκδόσεων, ακύρωσε ολοκληρωτικά το μέχρι πρότινος καθεστώς απαγόρευσης της αναπαραγωγής σπάνιου υλικού, αφού ο μοναδικός τρόπος που έως τότε διαθέταμε, ήταν η φωτοτύπηση. Τώρα, κάθε εσωτερικός ή εξωτερικός χρήστης μπορεί να ζητήσει να του ψηφιοποιήσουμε ό,τι και όσο υλικό χρειάζεται. Η παραγγελία διεκπεριώνεται την επόμενη μέρα και ο ίδιος μπορεί να προμηθευτεί το ψηφιοποιημένο σε Tiff αρχείο υλικό είτε σε εκτύπωση, είτε σε Cd Rom.

Οι παραγγελίες των αναγνωστών των Κλειστών Συλλογών αποτέλεσαν τη βάση για τη δημιουργία μιας Ψηφιακής Βιβλιοθήκης Σπάνιου Υλικού. Από το Νοέμβριο του 2002, οπότε και εγκαινιάσαμε τη λειτουργία του συγκεκριμένου σαρωτή, μέχρι σήμερα (Ιούλιος 2003), έχουν ψηφιοποιηθεί 159 βιβλία. Ένδειξη ότι τα βιβλία αυτά διατίθενται και σε ψηφιακή μορφή παρέχεται από την αντίστοιχη βιβλιογραφική εγγραφή στον ηλεκτρονικό κατάλογο. Αξίζει να τονίσουμε ότι η ψηφιοποίηση των 159 βιβλίων χρηματοδοτήθηκε ουσιαστικά από τους αναγνώστες μας.

Παράλληλα με τα 159 βιβλία που αποτελούν περιουσία του Πανεπιστημίου Κρήτης, ψηφιοποιήθηκαν άλλα 1230 που ανήκουν στο Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο Αδριανουπόλεως. Η ψηφιοποίηση των βιβλίων αυτών, των οποίων την ηλεκτρονική καταλογογράφηση επίσης πραγματοποιήσαμε, κρίθηκε αναγκαία όχι μόνο επειδή συντελούσε στον ουσιαστικό, αν και εικονικό, εμπλουτισμό του ηλεκτρονικού μας καταλόγου αλλά και γιατί διέσωζε ψηφιακά ένα εξαιρετικά ταλαιπωρημένο έντυπο υλικό με μέγιστη σημασία. Δημιουργήθηκε έτσι μια ψηφιακή βιβλιοθήκη που συγκροτημένα ξετυλίγει την εκπαιδευτική ιστορία του Ελληνισμού της Αδριανουπόλεως από τα χρόνια του Ελληνικού Διαφωτισμού μέχρι και το 1922. Το έργο αυτής της ψηφιοποίησης χρηματοδοτήθηκε από το πρόγραμμα εκσυγχρονισμού της Βιβλιοθήκης (Β'ΕΠΕΑΕΚ).

Η εισαγωγή τέλος της ψηφιακής τεχνολογίας στη λειτουργία των Κλειστών Συλλογών συνέ-

βάλλε σημαντικά στη διαμόρφωση μιας ελκυστικότερης ιστοσελίδας δημιουργώντας τη δυνατότητα μιας εικονικής περιήγησης στους απρόσπυτους μέχρι τότε θησαυρούς της.

Λέξεις κλειδιά: *Ιστορικό Συλλογής, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη, Αναγνώστης - Σπόνσορας, Εικονική Ξενάγηση*

THE HANDLING OF RARE BOOKS BY THE UNIVERSITY OF CRETE LIBRARY DIGITAL APPROACH

Eleni Kovaïou

Philologist, Head of department of rare books, Library of University of Crete

ABSTRACT

The University of Crete Library has a large number of rare books as well as a significant amount of archival material.

These items were acquired after 1978 through donations from the personal libraries of a considerable number of Cretan - in the most cases - intellectuals, as well as through the purchase of a number of personal book collections belonging to some of the most outstanding Greek intellectuals of the 20th century.

Since then, this kind of material has been treated with excessive precautions, which involved a number of restrictions for researchers. The introduction of new I.T. in the Closed Collections department of the Library, where this kind of material is handled, caused important changes and, in a way, rendered the use of the above books and archives as easy as that of the books in the open collections of the Library. The purchase of a "Minolta PS 7000" scanner, specially designed for old books and fragile printed material, has completely changed the previous state of affairs that had rendered any reproduction of the old books practically impossible. In fact, the only possibility that we had before was the classic photocopy, which was not, of course, suitable for fragile books.

Today, any local or remote user of the Library can ask for the reproduction of the material he needs regardless of the age or the condition of the books involved. We can provide Tiff images on CD-ROM or printouts.

The specification of requirements set by users, helped us to create an electronic collection of rare books. Since November 2002, when the scanning service was introduced, 159 rare books have been copied in digital form and this digitalization has been incorporated in the corresponding bibliographic record. We would like to note that in fact the users themselves financed the creation of this electronic library.

Additionally, 1230 books belonging to the Library of the Literary Society of Andrianople have been copied in digital form. This procedure, that followed the creation of a catalogue of this material, is considered to be an important step, not only because it enriched our University Library but also because it contributed to the preservation of these rare books. The material was, in fact, in very poor condition, which prohibited any further use of it through conventional means.

It is useful to note the significance of this collection, as it represents the cultural image of Hellenism in Andrianople from the age of the Enlightenment up to 1922. The project was financed by funds from the program of the second ΕΡΕΑΕΚ.

Another important aspect of the introduction of new IT is the creation of the web pages of

the closed collections department, which enable the virtual navigation of the, up to now, inaccessible treasures of the Library.

Keywords: *Collection's Development, Digital Technology, Digital Library, Reader -Sponsor, Virtual Navigation*

1. Ιστορικό συγκρότησης της συλλογής σπάνιων και πολυτίμων βιβλίων

Η Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κρήτης είναι μια Βιβλιοθήκη που μόλις γιόρτασε τα εικοσιπεντάχρονά της. Το νεαρό της ηλικίας της, η γεωγραφική της θέση, για κάποιους ίσως και η ιδιαίτερη ιστορία του νησιού, θα ήταν λογικό ν' αποτρέπουν, σχεδόν ολοκληρωτικά οποιαδήποτε προσδοκία ύπαρξης σ' αυτήν άρτιας συλλογής σπάνιων και πολυτίμων βιβλίων. Εντούτοις, η συνολική μέριμνα της πανεπιστημιακής κοινότητας για τη δημιουργία μιας ενημερωμένης βιβλιοθήκης, η οποία εκφράστηκε εξ αρχής με τη στενή συνεργασία βιβλιόφιλων διδασκόντων στο Πανεπιστήμιο -ενδεικτικά αναφέρω μόνο τα ονόματα των εκλιπόντων Μανούσου Μανούσακα και Νίκου Παναγιωτάκη- με τον διοικητικό μηχανισμό της Βιβλιοθήκης, κατόρθωσε αγοράζοντας τις προσωπικές βιβλιοθήκες σημαντικών λογίων και βιβλιοσυλλεκτών του 20ου αιώνα¹, να συγκροτήσει μια σημαντική συλλογή σπάνιων και πολυτίμων βιβλίων, ακυρώνοντας τα δυσσώια για μια νεότευκτη βιβλιοθήκη προγνωστικά. Παράλληλα, ο πλούτος της ενισχύθηκε σε μεγάλο βαθμό και με δωρεές βιβλιοθηκών Κρητών, ως επί το πλείστον, διανοουμένων. Ενδεικτικά αναφέρω τη βιβλιοθήκη του Ρεθυμνιώτη στην καταγωγή λογοτέχνη, Παντελή Πρεβελάκη και την αντίστοιχη του Χανιώτη Ιωάννη Καλιτσούνακη, υποτρόφου της Κρητικής Πολιτείας στο Βερολίνο, αργότερα καθηγητή της ελληνικής γλώσσας στο εκεί πανεπιστήμιο².

Μια ποσοτική αποτίμηση τίτλων και όχι τόμων, σήμερα υποδεικνύει πως η Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κρήτης διαθέτει:

Από το	1499-1700	152	τίτλους
»»	1701-1800	472	»»
»»	1801-1900	15.377	»»

Η πολιτική της Πανεπιστημιακής Βιβλιοθήκης να μην διασπά τις προσωπικές βιβλιοθήκες που αγοράζει ή της δωρίζονται, για να διατηρείται έτσι στο ακέραιο το ατομικό στίγμα κάθε συλλέκτη, η πρόθεση της να διασώσει με τον τρόπο αυτό την ιστορική και συνάμα μουσειακή τους αξία, χωρίς να ξεδιαλέγει από αυτές συγκεκριμένα κομμάτια, οδήγησε στη στέγαση όλων των αδιάσπαστων ατομικών συλλογών σ' έναν ιδιαίτερο χώρο αρκετών τετραγωνικών, στο ισόγειο του κτιρίου της Βιβλιοθήκης, τον οποίο ονομάσαμε *Κλειστές Συλλογές*.

Στο χώρο αυτό, παρά τα high tech κυλιόμενα ράφια που επιλέχθηκαν για να στεγάσουν τις ατομικές βιβλιοθήκες, εξοικονομώντας χώρο για τη λειτουργία ιδιαίτερου αναγνωστηρίου για το σπάνιο υλικό, ο αναγνώστης (η πανεπιστημιακή κοινότητα στο σύνολο της) υπέφερε από ένα ιδιαίτερα ελεγχόμενο καθεστώς εξυπηρέτησης. Τα απαγορευτικά μέτρα που ίσχυαν εδώ, τα οποία επιβάλλονταν για την προστασία των σπάνιων εντύπων από φυσικές φθορές, ανέστειλαν στην ουσία την όρεξη για έρευνα. Το ιδιαίτερο καθεστώς που επικρατούσε, συνοψιζόταν σε μια σειρά από ΔΕΝ. Μερικά από τα πιο οχληρά ήταν τα ακόλουθα:

- Τα βιβλία των Κλειστών Συλλογών δεν δανείζονται.
- Δεν επιτρέπεται η φωτοτύπηση του σπάνιου υλικού.
- Δεν επιτρέπεται η είσοδος στα βιβλιοστάσια.

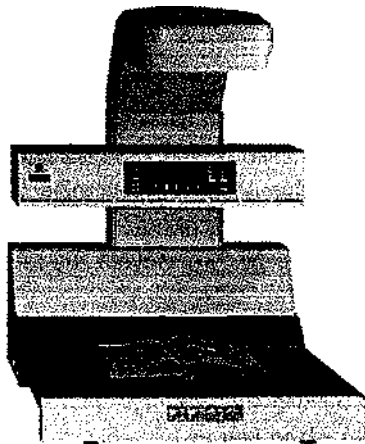
Οι αναγνώστες που εισέρχονταν στις Κλειστές Συλλογές, σε αυτό το «άδυτο των αδύτων», για να μελετήσουν το βιβλίο που τους ενδιέφερε, έπρεπε να οπλίζονται με την ιώβειο υπομονή των Βυζαντινών αντιγραφών. Λίγοι μόνο τυχεροί είχαν την ευχέρεια να χρησιμοποιούν τον φορητό

υπολογιστή τους μετριάζοντας έτσι τα βασανιστήρια στα οποία τους υποβάλλαμε. Παρωχημένες τεχνικές που ναι μεν εφαρμόζονται στις περισσότερες βιβλιοθήκες της Ελλάδας, στις οποίες διατίθεται σπάνιο υλικό, αλλά που η τεχνολογία μας δίνει πλέον τη δυνατότητα να τις εκσυγχρονίσουμε και να ωφεληθούμε πολλαπλά από τις παραχές που θα προσφέρουμε στους χρήστες μας, χωρίς να θέσουμε στον παραμικρό κίνδυνο το σπάνιο υλικό που πρέπει να διαφυλάσσουμε.

2. Εισαγωγή της ψηφιακής τεχνολογίας στο χώρο των Κλειστών Συλλογών

Από τον Οκτώβριο του 2002 η σωματική και ψυχική ταλαιπωρία των αναγνωστών μας πέρασε στην ιστορία. Η αγορά ενός σαρωτή Minolta PS 7000, ειδικά μελετημένου για σπάνια βιβλία, συνδεδεμένου με υπολογιστή και εκτυπωτή, δημιούργησε τη δυνατότητα της ασφαλούς αναπαραγωγής του σπάνιου υλικού και μας βοήθησε να αντικαταστήσουμε τον προηγούμενο περιορισμό «Τα βιβλία των Κλειστών Συλλογών δεν φωτοτυπούνται», με τον επιεικέστερο «Όλα τα βιβλία των Κλειστών Συλλογών, ανεξαρτήτως χρόνου έκδοσης, ψηφιοποιούνται».

Σε αντιδιαστολή με τους σαρωτές που χρησιμοποιούνται ευρέως, το συγκεκριμένο μηχάνημα έχει την δυνατότητα να φωτογραφίζει βιβλία σχήματος A5 έως A2 από επάνω. Ο συγκεκριμένος τρόπος σάρωσης θεωρείται ο πιο ενδεδειγμένος για το σπάνιο υλικό.

Ο σαρωτής Minolta PS 7000

Το βιβλίο τοποθετείται στην επιφάνεια ψηφιοποίησης, η οποία μεταβάλλεται ανάλογα με το σχήμα και το βάρος του. Αυτή η μεταβαλλόμενη επιφάνεια είναι εξαιρετικά χρήσιμη, για να επιτευχθεί το καλύτερο αποτέλεσμα ψηφιοποίησης, χωρίς να τεθεί στον παραμικρό κίνδυνο το δέσιμο του βιβλίου, το οποίο πολύ συχνά είναι εξίσου πολύτιμο ή και πολυτιμότερο από το ίδιο το βιβλίο. Από την άλλη, ενώ το βιβλίο εκτίθεται στην ελάχιστη δυνατή ακτινοβολία, η ποιότητα αναπαραγωγής του, με ανάλυση από 300 μέχρι 600 Dpi, είναι πολύ καλή. Στα πλεονεκτήματα του μηχανήματος θα πρέπει να σημειώσουμε την ευκολία χειρισμού του και τη μεγάλη ταχύτητα σάρωσης, δυνατότητες που συ-

νέβαλλαν αποτελεσματικά στην μεγάλη, σχεδόν βιομηχανική, παραγωγή ψηφιοποιημένων έργων.

Παράλληλα με το μηχάνημα αυτό, για την αγορά του οποίου χρησιμοποιήθηκαν κονδύλια από το Β' ΕΠΕΑΕΚ, οι Κλειστές Συλλογές, συνεργαζόμενες με το Εργαστήριο Παλαιογραφίας του Πανεπιστημίου Κρήτης, εξουσιοδοτήθηκαν να χρησιμοποιούν για τις ανάγκες τους τα μηχανήματα ψηφιοποίησης που αυτό διαθέτει. Πρόκειται για:

- Έναν επίπεδο σαρωτή Kodak 3000 DSV (Minolta MS 7000) (A3 400 dpi Grayscale)
- Ένα σαρωτή microfiche-microfilm, 35mm/16mm
- Ένα σαρωτή εγγράφων Ricoh IS450D JP5800 (A5-A3 400 dpi, 50rpm double side)
- Έναν σαρωτή διαφανειών Microtek Artifex 4000tf

Με τα μέσα αυτά, στα οποία αυτήν την στιγμή εκπαιδεύουμε το προσωπικό μας, σκοπεύουμε να ψηφιοποιήσουμε όλες τις αναπαραγωγές σπάνιου υλικού (φωτοτυπίες, microfilm κλπ) που διαθέτει τόσο η Βιβλιοθήκη, όσο και τα μέλη της Πανεπιστημιακής Κοινότητας, εφόσον προτίθενται να μας τις διαθέσουν.

3. Η Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Σπανίων και Πολυτίμων Βιβλίων του Πανεπιστημίου Κρήτης και η συμβολή του αναγνώστη στη δημιουργία του έργου

Η χρησιμοποίηση των μηχανημάτων αυτών από την υπηρεσία των Κλειστών Συλλογών και ιδιαίτερα η χρησιμοποίηση του σαρωτή Minolta PS 7000, παρέχει στον αναγνώστη του τμήματος αυτού, αλλά και σε οποιονδήποτε εξωτερικό χρήστη του ηλεκτρονικού καταλόγου της Βιβλιοθήκης, τη δυνατότητα να ζητήσει από τους υπαλλήλους της υπηρεσίας μας, να ψηφιοποιήσουν για χάρη του όσες σελίδες επιθυμεί, ακόμα και ολόκληρο το βιβλίο, αφού τα σπάνια βιβλία δεν υπόκεινται στους περιορισμούς του copyright. Βεβαίως η υπηρεσία αυτή κοστολογείται και μάλιστα αρκετά, όμως είναι φθηνότερη από τις αντίστοιχες υπηρεσίες αναπαραγωγής σπάνιου υλικού άλλων βιβλιοθηκών της χώρας, όπου η μικροφωτογράφιση, η μόνη μέθοδος αναπαραγωγής σπάνιου υλικού που συνήθως εφαρμόζεται, υπερκοστολογείται.

Οι παραγγελίες των αναγνωστών για ψηφιοποίηση ολόκληρων βιβλίων ήταν χρήσιμες για τη Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κρήτης, αφού αποτέλεσαν τη βάση για τη δημιουργία της Ψηφιακής Βιβλιοθήκης Σπανίων και Πολυτίμων Βιβλίων. Η διαδικασία που εδώ ακολουθείται είναι η εξής: Όσα βιβλία παραγγέλλονται, ψηφιοποιούνται και σώζονται σε Tiff - Multipages αρχεία. Ο αναγνώστης παραλαμβάνει την αναπαραγωγή του βιβλίου που ζήτησε, είτε σε CD-ROM, είτε σε εκτύπωση. Από την μεριά της η Βιβλιοθήκη αποθηκεύει το ψηφιοποιημένο έργο σε ειδικό δίσκο στον ηλεκτρονικό υπολογιστή αλλά και για μεγαλύτερη ασφάλεια, σε CD-ROM. Παράλληλα ενημερώνεται ο ηλεκτρονικός κατάλογος με την καταχώρηση στην αντίστοιχη βιβλιογραφική εγγραφή της πληροφορίας ότι το συγκεκριμένο βιβλίο διατίθεται και σε ψηφιακή μορφή.

Από τον Οκτώβριο του 2002 μέχρι και σήμερα μας ζητήθηκε να ψηφιοποιήσουμε 159 βιβλία. Όπως καταλαβαίνετε, η μέθοδος αυτή είναι πολλαπλά ωφέλιμη για τη Βιβλιοθήκη. Σε μια εποχή που ο προϋπολογισμός της συρρικνώνεται, έχοντας επενδύσει στον εκσυγχρονισμό των υπηρεσιών της, κατορθώνει ικανοποιώντας τις απαιτήσεις του αναγνώστη για απρόσκοπτη πρόσβαση στη γνώση, να τον «χρησιμοποιεί» ως βασικό σπόνσορα στο έργο της ψηφιοποίησης. Η ίδια η

ψηφιοποίηση, ως μέθοδος αναπαραγωγής σπάνιου υλικού, έχει για τις Κλειστές Συλλογές εξαιρετική σημασία. Παρότι αποτελεί και η ίδια έναν ακόμα τρόπο αναπαραγωγής, παρουσιάζει εν συγκρίσει με τις υπόλοιπες μεθόδους που χρησιμοποιούνται, ασύγκριτα πλεονεκτήματα. Η ψηφιοποιημένη αναπαραγωγή δεν διασφαλίζει απλά και μόνο την ακεραιότητα του πρωτοτύπου από τις φθορές που επιφέρει η συχνή του χρήση. Τολμώ να πω πως συμβάλλει αποφασιστικά στην αναγέννηση του σπάνιου υλικού. Βγάζοντας το από την απομόνωση των «ιδιαίτερων αναγνωστήριων» το καθιστά πιο προσιτό και «ευανάγνωστο», ενώ η όλη αναπαραγωγή αποτελεί αξιοποιήσιμη παρακαταθήκη για να ευοδωθεί και εδώ το επόμενο βήμα, η μετάβαση από την ψηφιακή εικόνα στο ψηφιακό κείμενο.

4. Η Ψηφιακή Βιβλιοθήκη του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως

Την ίδια εποχή που ξεκίνησε η ψηφιοποίηση των σπάνιων βιβλίων της Πανεπιστημιακής Βιβλιοθήκης, στον ίδιο χώρο, με το ίδιο μηχάνημα, με την συνδρομή φοιτητών επιδοτούμενων από το Β' ΕΠΕΑΕΚ, πραγματοποιήθηκε με εντατικότερους ρυθμούς η ψηφιοποίηση της Βιβλιοθήκης του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως. Ο Σύλλογος αυτός που ιδρύθηκε στην Αδριανούπολη το 1872 με σκοπό την στήριξη της ελληνικής παιδείας στην περιοχή, μετά την ένταξη της Ανατολικής Θράκης στην Τουρκία κατέφυγε στην Θεσσαλονίκη, όπου και μετέφερε τη Βιβλιοθήκη του.

Στις αρχές του 2001 οι Κλειστές Συλλογές του Πανεπιστημίου Κρήτης ανέλαβαν την ηλεκτρονική καταλογογράφηση και συντήρηση των βιβλίων του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως. Επειδή για την ηλεκτρονική καταγραφή των βιβλίων επιλέχθηκε το σύστημα Πτολεμαίος, η ηλεκτρονική μας βάση και όχι μια άλλη αυτόνομη, θεωρήσαμε απαραίτητο από τον Οκτώβριο του 2002, όταν εγκαταστάθηκε ο σαρωτής Minolta PS 7000 και ενώ ολοκληρωνόταν η καταλογογράφηση, να προβούμε στην ψηφιοποίηση όσων βιβλίων της Βιβλιοθήκης της Αδριανουπόλεως δεν διαθέταμε και να δημιουργήσουμε, με την άδεια της ιδιοκτήτριας Βιβλιοθήκης, την Ψηφιακή Βιβλιοθήκη του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως.

Με τη μέθοδο αυτή επιλύναμε ένα πρόβλημα υπαρκτό για μας. Έπαυε ο εμπλουτισμός του ηλεκτρονικού καταλόγου της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κρήτης να είναι εικονικός, αφού δεν θα έμενε, μετά την τελική επιστροφή της Βιβλιοθήκης του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου στην έδρα της, με βιβλιογραφικές εγγραφές που δεν θα είχαν στη Βιβλιοθήκη μας φυσικό αντίκρισμα.

Από την άλλη, η ψηφιοποίηση των βιβλίων αυτών πιστέψαμε ότι ευνοεί ουσιαστικά και τον ίδιο τον Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο, προς τον οποίο θα παραδώσουμε μετά την αποπεράτωση του έργου, μαζί φυσικά με τα βιβλία του και το ψηφιακό αντίγραφο της Βιβλιοθήκης του. Με τον τρόπο αυτόν θεωρούμε ότι συμβάλλουμε και εμείς με την σειρά μας, παράλληλα με το πρόγραμμα συντήρησης, στη διάσωση των βιβλίων του Συλλόγου, αφού με την ψηφιοποίηση διατηρούμε αναλλοίωτη τη μορφή που είχαν τα βιβλία του εν έτει 2003.

Παράλληλα, και αυτό ήταν το σημαντικότερο, συγκροτώντας την Ψηφιακή Βιβλιοθήκη του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως συντελέσαμε στη δημιουργία μιας ψηφιακής συλλογής που αποτυπώνει το πανόραμα της εκπαιδευτικής ιστορίας του Ελληνισμού της Αδριανούπολης από τα τέλη του 18ου αιώνα -πολύ πριν την ίδρυση αυτού του συλλόγου- μέχρι και το 1922, τη χρονολογία εγκατάστασης του στην Θεσσαλονίκη. Αυτή η δυνατότητα της συγκεκριμένης Βιβλιοθή-

κής να μας παρέχει σημαντικές πληροφορίες για την εκπαίδευση στην Αδριανούπολη τα χρόνια του Νεοελληνικού Διαφωτισμού οφείλεται, κατά κύριο λόγο, στο γεγονός ότι η Βιβλιοθήκη αυτή διάσωσε και συγχώνευσε την προσωπική βιβλιοθήκη του διαφωτιστή μητροπολίτη και εισηγητή των φυσικών επιστημών στην Ελλάδα, Δωρόθεου Πρώιου.

Συνάμα η ψηφιοποίηση της πνευματικής περιουσίας του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανούπολεως, οδήγησε στην αναπαραγωγή των βιβλίων που διέσωσε ένας ακόμα θρακιώτικος σύλλογος, εκείνος της Βάρνας. Η ενσωμάτωση στην περιουσία του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανούπολεως, στα 1930, της σημαντικής Βιβλιοθήκης του Συλλόγου των Βαρναίων³, επακόλουθο της, από το 1924 συγκατοίκησης των δυο συλλόγων στην Θεσσαλονίκη, τη νέα τους έδρα⁴, προσέδωσε περαιτέρω αξία στη βιβλιακή του συλλογή αναδεικνύοντας τον Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο σε βασική πηγή μελέτης των πνευματικών αναζητήσεων του Θρακιώτικου Ελληνισμού, ανατιμώντας και την ψηφιακή συλλογή που συγκροτούμε.

Την στιγμή που γράφονται αυτές οι αράδες έχουν ψηφιοποιηθεί 1276 βιβλία από την Βιβλιοθήκη του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου. Μέχρι το τέλος του 2004 ευελπιστούμε ότι θα έχουμε ολοκληρώσει τη διαδικασία ψηφιοποίησης των βιβλίων του⁵.

5. Διαμορφώνοντας έναν ελκυστικό υπερσύνδεσμο για τις Κλειστές Συλλογές

Όμως η εισαγωγή της ψηφιοποίησης στο χώρο των Σπάνιων Βιβλίων δεν συνέβαλλε μόνο σ' ένα ουσιαστικά φιλικότερο σύστημα εξυπηρέτησης των αναγνώστων. Στον κατάλογο των απαγορεύσεων που εκθέσαμε πιο πάνω, συμπεριλαμβάνεται και εκείνη που απαγορεύει την πρόσβαση αναγνώστων στα βιβλιοστάσια των Κλειστών Συλλογών. Εν αντιθέσει με τη Βιβλιοθήκη Ανοιχτής Πρόσβασης, στην οποία ο αναγνώστης είναι ελεύθερος, να περιδιαβάσει τα ράφια, να ανασύρει από αυτά ό,τι του κινεί την περιέργεια και να συνθέτει έτσι την προσωπική του γνώμη για την αξία ή την απαξία της Βιβλιοθήκης μας, στις Κλειστές Συλλογές, στον χώρο όπου η Βιβλιοθήκη φυλάσσει τους θησαυρούς της, ο αναγνώστης, για λόγους προστασίας του υλικού, πρέπει να μένει τυπικά και ουσιαστικά αποκλεισμένος. Έτσι παρότι στόχος των Κλειστών Συλλογών ήταν να αναδεικνύουν τη μουσειακή και πολιτιστική αξία των Βιβλιοθηκών που κατέχουν, προβάλλοντας το υλικό τους, για πολύ καιρό οι θησαυροί αυτοί παρέμεναν απροσπέλαστοι, επιδεικνυόμενοι στην καλύτερη περίπτωση -και πάλι μόνο επιλεκτικά- σε εκθέσεις που οργανώνονταν προς τιμήν υψηλών προσκεκλημένων.

Η εισαγωγή της ψηφιακής τεχνολογίας υπήρξε καθοριστική και στον τομέα αυτόν, καθώς μας επέτρεψε να αμβλύνουμε την παραπάνω απαγόρευση, χωρίς να την ανατρέψουμε. Δημιουργώντας στην ιστοσελίδα της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κρήτης τον υπερσύνδεσμο των Κλειστών Συλλογών αποφασίσαμε να παρουσιάσουμε στο Διαδίκτυο τις προσωπικές βιβλιοθήκες που φυλάσσονται σε αυτές. Ψηφιοποιώντας άλλοτε σελίδες τίτλου, άλλοτε αφιερώσεις, άλλοτε χαρακτηριστικά από τα πιο πολύτιμα έργα των συλλογών αυτών, προσπαθήσαμε να ανασυστήσουμε την ατομική ιστορία κάθε βιβλιοθήκης προβάλλοντας δημόσια τόσο τις ίδιες όσο και τους δημιουργούς τους⁶. Με τον τρόπο αυτό, παρότι το άβατο εξακολουθεί ν' απαγορεύει στον αναγνώστη οποιαδήποτε φυσική πρόσβαση στα βιβλιοστάσια, δημιουργήσαμε μια σειρά εικονικών ξεναγήσεων επιτρέποντας σε κάθε χρήση των ηλεκτρονικών υπηρεσιών της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κρή-

της να επισκέπτεται απρόσκοπτα κάθε μία από αυτές τις ατομικές συλλογές και να θαυμάζει, εξ αποστάσεως, τα πιο πολύτιμα δείγματα τους, χωρίς να τα θέτει στον παραμικρό κίνδυνο. Αυτή η διαρκής στο Διαδίκτυο έκθεση αναδεικνύει με τον καλύτερο τρόπο τη μουσειακή αξία του υλικού μας προσελκύνοντας έναν πολύ μεγαλύτερο αριθμό επισκεπτών.

6. Διάδοση σπάνιων βιβλίων μέσω του Διαδικτύου

Φθάνοντας στο τέλος της εισήγησης μου, θα ήθελα στο σημείο αυτό ν' αναφερθώ επιγραμματικά και σε μια άλλη ενέργεια της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κρήτης, που αφορά στην ανάδειξη του σπάνιου και πολύτιμου υλικού της. Συνεργαζόμενοι με τη σουηδική εταιρεία Touch and Turn και με άλλους 6 ευρωπαϊκούς φορείς από 5 διαφορετικές χώρες, στα πλαίσια του έργου «Διάδοση σπάνιων βιβλίων μέσω του Διαδικτύου», με χρηματοδότη την Ευρωπαϊκή Ένωση, είμαστε σε θέση να παρέχουμε στους αναγνώστες μας την απόλαυση να ξεφυλλίζουν εικονικά τρία από τα σπανιότερα βιβλία μας⁷. Τα βιβλία αυτά τα ψηφιοποιήσαμε με ψηφιακή φωτογραφική μηχανή, σελίδα την σελίδα, και τα επεξεργαστήκαμε με ειδικό πρόγραμμα που μας παραχώρησε η σουηδική εταιρεία.

Το όλο έργο "Διάδοση σπάνιων βιβλίων μέσω του Διαδικτύου" ("Mediation of rare books over the internet") στοχεύει στη διάδοση και διάθεση της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς. Σκοπός του είναι με την χρήση της τρέχουσας ψηφιακής τεχνολογίας να καταστεί δυνατή, οικονομικά κυρίως, η προσπέλαση σπάνιου και πολύτιμου υλικού (βιβλία, γκραβούρες κλπ.) από ένα ευρύτερο κοινό⁸.

7. Συμπεράσματα

Συνοψίζοντας θα πρέπει να τονίσω πως η εισαγωγή της ψηφιακής τεχνολογίας αποτέλεσε για τις Κλειστές Συλλογές του Πανεπιστημίου Κρήτης ένα αποφασιστικής σημασίας εργαλείο, το οποίο:

- I. Συνέβαλλε σημαντικά στον εκσυγχρονισμό των υπηρεσιών τους βελτιώνοντας τις παροχές προς τους χρήστες τους.
- II. Στήριξε την προσπάθεια δημιουργίας μιας ψηφιακής συλλογής για τα σπάνια βιβλία με τη χρηματοδότηση των πελατών τους.
- III. Διέσωσε ψηφιακά το σπάνιο υλικό της Βιβλιοθήκης του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανοπόλεως.
- IV. Βοήθησε στον υλικό εμπλουτισμό της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κρήτης.
- V. Στήριξε την προσπάθεια προβολής του σπάνιου υλικού στο Διαδίκτυο, με την δημιουργία μιας σειράς εικονικών ξεναγήσεων στις προσωπικές συλλογές σημαντικών λογίων που η Βιβλιοθήκη κατέχει και διατηρεί αδιάσπαστες.
- VI. Εξασφάλισε, τέλος, σε όλους μας το οικονομικότερο μέσο για την προσέγγιση και διάδοση της πολιτισμικής μας περιουσίας.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

¹ Αναφέρουμε ενδεικτικά την βιβλιοθήκη του Ηπειρώτη φιλόλογου και ιστοριοδίφη Αγγέλου Παπακώστα, καθώς και τις βιβλιοθήκες του Κωνσταντινουπολίτη βιβλιοσυλλέκτη Γεωργίου Αρβαντιδίη και του Ελβετού διπλωμάτη Henry De Simony.

² Μια καταγραφή του συνόλου των προσωπικών συλλογών που διαθέτει η Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κρήτης και προέρχονται είτε από δωρεές είτε από αγορές, δίνεται στην ιστοσελίδα της, στην διεύθυνση: <http://libr.uoc.gr> και ειδικότερα στον υπερσύνδεσμο των Κλειστών Συλλογών.

³ Καταγραφή του 1939 αριθμήσε 2.622 τόμους που προέρχονταν από τον Σύλλογο Βαρναίων, έναντι των 2.288 τόμων της Βιβλιοθήκης του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως. Βλ. Κωνσταντίνος Α. Βακαλόπουλος, *Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Αδριανουπόλεως (1872-1996)*, Θεσσαλονίκη-Αθήνα 1996, σ. 227.

Ο. π., σ. 190.

⁵ Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφέρουμε πως ένας αστάθμητος παράγοντας θέτει σε κίνδυνο τον παραπάνω προγραμματισμό. Η ανυπαρξία στη χώρα φερέγγυας τεχνικής υποστήριξης (Service) πανάκριβων μηχανημάτων, όπως ο σαρωτής Minolta PS 7000, υπονομεύει την εκτέλεση του παραπάνω έργου. Από τον Οκτώβριο του 2003 μέχρι σήμερα -Δεκέμβριο του ίδιου χρόνου- το τμήμα ψηφιοποίησης περιμένει έχοντας χάσει πια την υπομονή του, να φθάσει, επιτέλους άθραυστη από τη Γερμανία μια ειδική λυχνία. Ας προστεθεί πως έχουν ήδη σημειωθεί δυο αποτυχημένες απόπειρες αποστολής του περιπόθητου ανταλλακτικού.

⁶ Ο επισκέπτης της ιστοσελίδας της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κρήτης μεταβαίνοντας στον υπερσύνδεσμο των Κλειστών Συλλογών ξεναγείται σήμερα στις βιβλιοθήκες των Παντελή Πρεβελάκη, Γεωργίου Αρβαντιδίη, Αγγέλου Παπακώστα και Henry De Simony. Σύντομα θα είμαστε σε θέση να προσφέρουμε εικονικές ξεναγήσεις για το σύνολο των προσωπικών βιβλιοθηκών που αποτελούν σήμερα περιουσία της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κρήτης

⁷ Πρόκειται για τα εξής: 1) Mattheus Merian, *Das lange bestrittene Kϕnigreich Kandia*, Φρανκφούρτη 1670, 2) Nicolas de Nicolay, *Le navigation! et viaggi, fatti nella Turchia*, Βενετία 1580, 3) Thomaso Porcacchi, *L' isole piu famose del mondo*, Πάντοβα 1620.

⁸ Περισσότερες πληροφορίες δίνονται στην ηλεκτρονική διεύθυνση της εταιρείας Touch and Turn: <http://www.touchandturn.com>.